

Український олігархат об'єктивно не зацікавлений у збільшенні заробітної плати та доходів населення, у розвитку внутрішнього ринку, адже в цьому випадку прибутковість їх бізнесу із застарілими, немодернізованими підприємствами знижуватиметься[6]. А це гальмує зміцнення позицій України у світовому господарстві. Саме тому українським підприємствам необхідно проводити модернізацію, вдосконалювати виробництво та якість продукції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гладкий Ю.Н., Доброскок В.А., Семенов С.П. Социально -экономическая география России: Учебник. – М.: Гардарики, 2016.
2. Итоги развития экономики стран-членов СНГ в 2017 году // Вопросы экономики. – 2018, №3, с. 124-137.
3. Матеріали міжнародної практичної конференції „Перспективи інтеграції України до ЄС”;
4. Основи економічної теорії. Політекономічний аспект. За редакцією Г.Н. Клишко, В.П. Нестерко. Київ: "Вища школа", 2010.
5. Прокопенко С. Місце взаємин прикордонних регіонів у сучасних тенденціях світового розвитку // Світова економіка, №1, 2014р. – с. 13-15.
6. Воронянський О. В. Політологія: підручник / О. В. Воронянський, Т. Ю. Кулішченко, І. В. Скубій. – Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017. – 180с.
7. Україна – Росія: проблеми економічної взаємодії: Монографія / За ред. Пирожкова С.І., Губського Б.В., Сухорукова А.І. – К.: НПУРВ, 2016. – 256 с.

Шеховцев Д. Д. 51м

Науковий керівник:

к. і. н., доц. О. С. Гончарова

Харківський національний педагогічний університет імені

Г.С.Сковороди

СТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО

Повнокровне існування будь-якої держави безпосередньо пов'язане з розвитком її власних державних інститутів, серед яких найповажніше місце займають Збройні сили. Досвід розвитку людства свідчить, що армія відіграє важливу роль у забезпеченні існування держави. Особливо гостро це відчувається новоствореними державами в час боротьби за незалежність. У процесі розбудови української державності на сучасному етапі наша держава зіткнулась з необхідністю розв'язання проблем, пов'язаних із створенням власних Збройних сил. Значно полегшить вирішення цього важливого завдання знання власного історичного досвіду військового будівництва. Велику цінність для нашого процесу державотворення має досвід військового будівництва Української держави гетьмана Павла Скоропадського, якій вдалося за дуже короткий строк досягти вагомих організаційних успіхів в будівництві Збройних сил України.

Військове будівництво за часів гетьмана П. Скоропадського зайшло висвітлення в історичній літературі. Особливу увагу цій темі

надавали В. Верига [1], В. Голубко [2], А. Сидоренко [7], О. Тимошук [9] та ін. Однак учасники подій та історики-дослідники у своїх працях висвітлювали лише окремі аспекти цієї актуальної проблеми. Поза увагою залишилось питання діяльності гетьмана П. Скоропадського і його урядів по створенню військових частин особливого призначення.

На момент встановлення гетьманату П. Скоропадського в Україні у його розпорядженні була Запорізька дивізія під командуванням полковника З. Натієва, котра на той момент налічувала до 6 тис. багнетів. Разом з кінним полком у 500 шабель і кількома батареями. Власне дивізія складалася з I Запорізького полку ім. Дорошенка, II Запорізького пішого полку, III Гайдамацького пішого полку, гарматного запорізького полку, кінного полку ім. К. Гордієнка, інженерного полку й панцирного дивізіону. Згодом, після зростання чисельності дивізії, її реорганізували у корпус [2, с. 205]. Головним мотивом збереження бригади стала її антибільшовицька спрямованість. За наказом гетьмана Генеральний штаб намагався поліпшити політичний клімат у з'єднанні. Багатьох старшин було змінено на більш надійних. Гетьман навіть усунув від посади отамана З. Натієва і призначив командиром генерал-майора М. Бочковського, якого добре знав по спільній службі під командуванням генерала А. Денікіна [8, с. 189]. Дивізія знаходилась в оперативній підлеглих вищого німецького командування в Україні і повинна була брати участь у придушенні антивладних виступів, тобто охороняти Українську Державу. Гетьманський уряд мав право її використання за узгодженням з союзниками.

Нові старшини не змогли змінити антинімецьких і антигетьманських настроїв, що продовжували існувати серед більшості особового складу дивізії. Тому німецьке командування і гетьманський уряд довго вагалися, чи застосовувати її за призначенням. Але за відсутністю іншої сили у другій половині вересня 1918 року частини дивізії направлені на позиції бойового чергування. Разом з тим вони не змогли забезпечити надійної охорони гетьманській владі. Під час повстання Директорії більшість особового складу цього з'єднання перейшла на її сторону [10, с. 98-99].

Значущою збройною одиницею мали стати дві Сині дивізії (Синьожупанників), що формувалися з колишніх українських військовополонених у Німеччині завдяки діяльності Союзу визволення України та німецько-українським домовленостям у рамках Берестейського договору. Кожна дивізія складалася з 4 піхотних і одного гарматного полку, сумарна кількість солдат яких становила 6 тис. осіб. Першу дивізію очолив генерал В. Зелінський, другу – полковник Пухтаєвич [1, с. 260]. Д. Дорошенко залишив у своїх мемуарах згадки, що керівництво УНР поставилося з підкресленою прохолодою як до німецьких союзницьких військ загалом, так і до синьожупанних частин зокрема: «Взагалі в офіціальних українських

сферах приймали німців дуже сухо, як окупантів, а не союзників. Ніхто не дбав про якість зближення, товариські стосунки, інформацію... Ця сухість і холодність відносин виявилась і при зустрічі дивізії синьожупанників, яка прибула до Києва... Ніхто не зацікавився гостями, ніхто не запросив їх на якість прийняття, взагалі ніхто не зацікавився нашими козаками» [3, с. 237].

Новим формуванням були Сірожупанники, зібрані за аналогією із Синьожупанниками з українських військовополонених (тільки не в Німеччині, а в Австро-Угорщині). Офіційно їх частина мала назву Першої козацько-стрілецької дивізії. Її очолив колишній начальник Одеського піхотного училища, а потім українізованої 78-ї дивізії Румунського фронту генерал-лейтенант Ф. Василіів-Чечель [3, с. 245-246; 8, с. 364]. Це військове з'єднання було повністю споряджене і озброєне на кошти Австро-Угорщини. 13 серпня 1918 р. було підписано угоду з українською стороною про передачу дивізії Українській Державі. Угода передбачала, що дивізія розглядається Центральними державами як регулярне з'єднання, що знаходиться в розпорядженні українського уряду, але мало використовуватися спільно з союзними військами для встановлення і підтримки порядку і безпеки в Україні і проти зовнішніх ворогів України. Доки війська Центральних держав знаходяться на території України, український уряд передавав дивізію в підпорядкування відповідного командувача союзних військ. Українське Військове міністерство зберігало лише право здійснювати нагляд за дивізією. Встановлювалася максимальна чисельність дивізії – 600 старшин і 15 тисяч козаків. Датою передачі дивізії визначалося 17 серпня 1918 року [9, с. 215]. Гетьман практично не мав ніякого впливу на цю дивізію і не міг розраховувати на неї як на з'єднання, здатне охороняти безпеку Української Держави. У своїх спогадах П. Скоропадський записав: «Я з досвіду знав, що з військовополонених нічого не вийде. Німці навесні теж привели дивізію «Синьожупанників». Всі з цією дивізією носилися, вважали її вишколеною, а потім її довелося терміново розформувати. Це були люди, яким зовсім не хотілося битися проти більшовиків. Я вважаю, що теж саме сталося і з дивізією, сформованою австрійцями («Сірожупанниками»). Крім того, я зовсім не був впевнений, що вона виховувалася у бажаному мені дусі. В липні я бачив один зведений полк. Люди були, як я і очікував, непридатні» [8, с. 189]. У вересні 1918 року частину дивізії демобілізували, залишивши у полках по 100 козаків і 30-40 старшин. А в листопаді 1918 року особовий склад дивізії, як і запорожці, у своїй більшості виступив проти гетьмана [5, с. 429].

27 червня 1918 року були затверджені штати окремої Сердюцької дивізії. Вона мала нараховувати до 5000 багнетів. Укомплектовувати її слід було хлопцями від 18 до 25 років з родин хліборобів, заможних господарів. Дивізією командував полковник В.Клименко,

начальником штабу був полковник В. Сільський [7, с. 147]. Сердюцька дивізія розглядалася гетьманом як власна гвардія, в основу формування якої покладался, перед усім, не національний, а соціальний принцип. Тому певні надії на її комплектування П. Скоропадський пов'язував із заможними верствами населення. Він розраховував, «що це єдиний засіб убезпечити себе від більшовизму» [8, с. 186.]. Призов новобранців проводився на підставі особливої інструкції, затвердженої 30 червня 1918 року Міністерствами військових і внутрішніх справ. Незважаючи на суворі накази, довести чисельність дивізії до встановленої і повністю заповнити передбачені штатні посади не вдалося. З початком обов'язкового призову до Сердюцької дивізії її особовий склад стали використовувати для охорони всіх столичних урядових установ і супроводжування дипломатичних місій. Сердюків, на відміну від запорожців, німецьке командування почало залучати до придушення антивладних виступів [9, с. 220-221]. Загалом боєздатність Сердюцької дивізії була невисокою. Зазнавши поразки в бою під Мотовілівкою 8 листопада 1918 року, сердюки почали переходити на сторону Директорії [5, с. 455].

Складним був процес включення в гетьманську систему Збройних Сил Січових Стрільців. Їх стосунки з новою владою склалися не просто, оскільки Стрільці під час подій 29 квітня 1918 р. проявили себе як прибічники Центральної Ради. На співробітництво з гетьманським керівництвом Стрільці йти не погодилися, склали зброю і розформувалися. Є. Коновалець з цього приводу згадував: «Гетьман заявив мені, що багато, мовляв, доброго чув про Січових Стрільців, що вже давно хотів бачитись зі мною і т.д. і запропонував мені, щоб Січові Стрільці перейшли в його службу. На це я відповів, що Стрілецьтво є карним військом, яке зробить так, як йому скаже його командування... для Січових Стрільців правовим проводом України була досі Центральна Рада, і Стрілецьке військо не може через ніч переходити з табору до табору, лише тому, що хтось ставить їх перед доконаний силою факт» [4, с. 7]. Окремі частини Стрілецьтва склали Другий Запорізький піхотний полк. У той же час у липні 1918 р. в стрілецькому середовищі намітилася лінія на союз з гетьманом задля спільної боротьби за українську державність, загрозу якій Стрільці вбачали як у більшовизмі, так і у великодержавних російських колах, котрі тоді активізувалися в Україні. Наприкінці серпня 1918 року до гетьмана звернулася стрілецька делегація у складі Є. Коновальця, А. Мельника, М. Матчака, В. Кучабського із заявою про готовність до співробітництва за умов побудови повноцінної держави. Павло Скоропадський також був зацікавлений у використанні подібної ефективної військової одиниці, однак ставився з деякою недовірою, тому погодився на формування Окремого Загону Січових Стрільців у Білій Церкві, а не в Києві [8, с. 270.]. У кінці жовтня 1918 року окремий

загін Січових Стрільців налічував в загальному 59 старшин і 1187 вояків і був добре вишколеною і дисциплінованою військовою частиною. Після проголошення гетьманом П. Скоропадським Федеративної Грамоти і призначення проросійського кабінету С. Гербеля, Січові Стрільці перейшли на бік Національного Союзу, який уже готував повстання проти гетьмана [6, с. 249-250]. Перехід січовиків у табір повстанців був серйозною втратою для Скоропадського. Це була невелика, але дисциплінована, високопрофесійна та ідейна бойова одиниця.

Таким чином, через те, що Німеччина не бажала допустити створення повноцінної української армії, в період гетьманського правління збройні сили Української Держави існували в дуже зменшеному вигляді. Лише кілька військових з'єднань, що залишилися від часів Центральної Ради (Запорізька дивізія) або ж служили особистою охороною гетьмана, були цілковито укомплектовані особовим складом. Утім, Павлу Скоропадському таки вдалося сформувати низку нових військових з'єднань. Влітку 1918 р. була створена Окрема Сердюцька дивізія. Вояцький контингент для служби в дивізії набирался з синів заможних селян – це мало гарантувати стійкість сердюків до більшовицької пропаганди. Австро-Угорщина передала Україні сформовану з військовополонених українців 1-шу козацько-стрілецьку дивізію, яка отримала за кольором уніформи назву Сірої. В серпні 1918 р. в армії Української Держави було відроджено військове формування Січових стрільців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верига В. І. Визвольні змагання в Україні 1914-1923 рр.: У 2-х т. Жовква: Вид-во оо. Василіян «Місіонер», 1998. Т. 1. 524 с.
2. Голубко В. Армія Української Народної Республіки. 1917-1917. Львів: Світ, 1997. 234 с.
3. Дорошенко Д.І. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920). Вид. 2-ге. Мюнхен: Друк. «Ціцера», 1969. 543 с.
4. Коновалець Є. М. Причинки до історії української революції. Прага: Накладом Проводу українських націоналістів, 1928. 39 с.
5. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. та ін. Історія українського війська (від княжих частин до 20-х років ХХ ст.) / Упорядник Б. З. Якимович. 4-те вид., змін. і доп. Львів: Світ, 1992. 712 с.
6. Ріпецький С. Т. Українське Січове Стрілецтво: визвольна ідея і збройний чин. Нью-Йорк, 1956. 360 с.
7. Сидоренко А. Військова політика Української держави П. Скоропадського // Вісник КНЛУ. Серія: Історія, економіка, філософія. 2015. Вип. 20. С. 140-153.
8. Скоропадський П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918 / Гол. ред. Я. Пеленський. К. – Філадельфія, 1995. 492 с.

9. Тимощук О. В. Охоронний апарат Української Держави (квітень-грудень 1918 року). Харків: Вид-во Ун-ту внутр.справ, 2000. 462 с.

10. Якимович Б. Збройні Сили України: Нарис історії. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, «Просвіта», 1996. 356 с.

Шинкаренко Д. В. 53

Науковий керівник:

к. і. н., доц. О. С. Гончарова

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди*

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА М. С. ХРУЩОВА В УРСР

Час Хрущова – один із найбільш значних і непростих періодів нашої історії. Значних – тому що безліч великих подій відбулися в той період: це й амністія ув'язнених в ГУЛАГу, і велика кількість інших реформ; у цей час уперше була відправлена людина в космос і при Хрущові ж світ був поставлений на межу ядерної війни.

Непростих – тому що стосується десятиліття, яке спочатку звалося "славним", а потім було засуджено як час "волюнтаризму" і "суб'єктивізму". Дуже довго про ці роки не прийнято було говорити. Майже 20 років лежало табу на імені М. С. Хрущова.

Після обрання Микити Сергійовича Першим секретарем ЦК КПРС у 1953 році, він проводив політику, протилежну його попередникам. Зокрема, велике значення приділялося соціальній політиці, куди спрямовувалися значні кошти.

Так, у 1956 р. було скорочено на дві години робочий день у передсвяткові та передвихідні дні. Також було збільшено тривалість відпусток, пов'язаних з вагітністю та пологами. У липні 1956 р. було прийнято закон про державні пенсії. Збільшилися пенсії нижчим рангам та обмежено розміри високих пенсій. Змінився пенсійний вік – для чоловіків 60 років, для жінок 55.

Не можна не згадати про житлову реформу. Партійний апарат поставив перед собою мету дати квартиру кожній сім'ї. Будинки зводилися швидко, але не дуже якісно, оскільки планувалися для тимчасового рішення проблеми.

Багато розпочатих реформ так і були не завершені. Були і плюси, і мінуси в політиці Хрущова. Але на той момент ці реформи були великим проривом.

Головна причина невдач реформ Хрущова полягала в тому, що соціалізм радянського зразку принципово не підлягав реформуванню. Будь-які зміни мали привести або до введення ринкових елементів і, відповідно – до капіталізму, або до посилення контролю держави, і, відповідно – до сталінізму. М. С. Хрущов, відмовившись від сталінізму, не зумів, у силу своїх переконань, зробити рішучі кроки до введення